

Ключевые слова: финансовый кризис, личное хозяйство, домохозяйство.

Annotation

This article is devoted to identify trends interconnected development of rural households and private farms in the financial crisis. Found that the reduction of income of the rural population did not become an incentive of households, as it was in crisis 90-ies.

Key words: financial crisis, the private sector, household.

УДК 631.164.23(477)

Елістратова Ю.О.,
аспірант,

Житомирський національний агроекологічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Основними причинами спаду виробництва продукції в сільському господарстві є відсутність належного фінансового забезпечення товаровиробників [1]. За ринкових умов господарювання проблема фінансування аграрної сфери країни набуває великої актуальності. Економічні перетворення спричинили погіршення забезпеченості аграрних підприємств основними засобами, необхідність оновлення яких поєднується із подоланням фінансової кризи. Виробники продуктів харчування самостійно не в змозі залучати необхідні кошти на модернізацію та інтенсифікацію господарського процесу.

Наразі розвиток ринкових відносин потребує невідкладного вирішення проблем в галузі сільського господарства з питань підвищення ефективності виробництва та конкурентоздатності продукції вітчизняних товаровиробників. Водночас державні інвестиції, які виділяються, спрямовуються, в основному, на кількісне збільшення продукції, не враховуючи при цьому якісні показники та інтенсифікацію виробництва. Постає необхідність пошуку напрямів залучення нових асигнувань у сільське господарство та більш раціональне і цілеспрямоване використання державної допомоги для забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі приділено достатньо уваги пошуку джерел фінансування сільськогосподарських підприємств та застосування досвіду країн світу. Значну увагу дослідники приділяють вивченню фінансової складової безпеки товаровиробників [6]. Показники фінансового стану підприємства як критерії ефективності його функціонування розглядаються в дослідженнях І. Бланка, С. Іванюти, Л. Наумової, О. Шевчук та багатьох інших авторів. Ресурсно-функціональний підхід до визначення поняття фінансової безпеки пропонують М. Андрющенко, О. Озаріна, В. Роздобудько. В межах даного підходу фінансова безпека розглядається як в аспекті ресурсної забезпеченості підприємства, так і в аспекті якості реалізації функцій управління.

У контексті системного підходу, який пропонують С. Каламбет та В. Воропай [4], фінансова безпека підприємства розглядається як система функціональних складових, обумовлених відповідністю матеріальних, фінансових, кадрових, техніко-технологічних потенціалів й організаційної структури підприємства. Кожна з цих складових певним чином впливає на загальний рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання і, відповідно, на ефективність управління.

В роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників приділяється певна увага питанням функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств та оцінки його ефективності [2]. Як правило, автори розглядають окремі складові з точки зору їх впливу на ефективність функціонування системи економічної безпеки підприємства. Перевагою такого підходу є поглиблений аналіз окремих чинників ефективності механізму економічної безпеки, а основним недоліком – недостатня увага до вивчення взаємозалежності між окремими групами чинників [3]. Дослідження авторів зробили значний внесок у розробку зазначеної тематики, однак реалії сьогодення переконують, що чимало питань стосовно важелів забезпечення фінансової безпеки підприємств в ринкових умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є пошук напрямів забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських товаровиробників в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою передумовою структурної перебудови аграрної сфери є фінансове забезпечення товаровиробників. Особливістю сільського господарства є те, що асигнування повертаються не одразу, а лише по закінченню виробничого циклу, який може

тривати більше року. Для сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання, крім внутрішніх коштів, необхідне додаткове фінансування господарської діяльності. Проте, з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин виробникам доводиться забезпечувати фінансову безпеку самостійно [7].

Фінансова безпека підприємства – це стан оптимального рівня використання його економічного потенціалу, за якого існуючі та можливі збитки нижче встановлених підприємством меж [9]. Важливим наразі є система моніторингу фінансової безпеки аграрного виробництва, яка включає в себе сукупність послідовних і взаємопов'язаних між собою етапів діяльності (рис. 1).

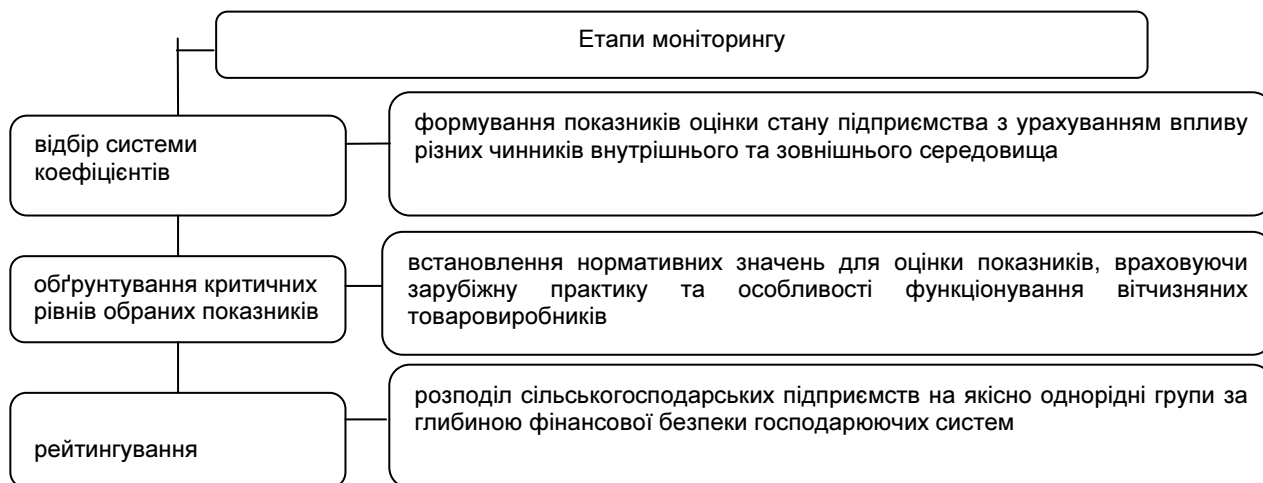

Рис. 1. Система моніторингу фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств
 Джерело : власні дослідження

Провівши аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, зазначимо, що підприємства, за рівнем їх фінансового стану, поділяються на 5 груп: 1 – стійкого розвитку; 2 – зони невизначеності з позитивною динамікою, 3 – зони невизначеності з негативною динамікою; 4 – ознаки загрози банкрутства; 5 – ознаки банкрутства або високого рівня загрози банкрутства [10]. Більшість вітчизняних підприємств відносяться до 2 та 3 групи, що пов'язано з нестабільністю фінансування господарського процесу.

Основним джерелом процесу відтворення на сільськогосподарських підприємствах є внутрішні резерви, до яких відносяться власні кошти суб'єктів господарювання, що утворюються за рахунок чистого прибутку та амортизаційних відрахувань [5]. Важливим залишається пошук альтернативних фінансових ресурсів для розвитку господарств, адже кращих результатів досягнуть ті, хто зуміє мобілізувати необхідні ресурси та отримати дивіденди від ефективного їх використання. Наразі, для залучення додаткового фінансування у сільськогосподарських підприємствах характерним є процес диверсифікації виробництва, проникнення у нові сфери діяльності та розширення асортименту продукції [8].

Зміцнення фінансової безпеки товаровиробників за рахунок диверсифікації розглянемо на прикладі підприємств Житомирської області. Провідне місце серед товаровиробників досліджуваного регіону займають ПСП ім. Цюрупи, ПАФ «Єрчики» Попільнянського району, ТОВ «Агрофірма Брусилів» Брусилівського району, СТОВ «Птахівник» Новоград-Волинського району та інші. Завдяки диверсифікації виробництва, застосуванню сучасних технологій, наявності умов для зберігання та первинної обробки продукції, її часткової переробки та реалізації через власну збутову мережу, дані господарства змогли досягнути позитивних показників господарської діяльності. В ПСП ім. Цюрупи створили власну сировинну базу для цукрового заводу, запровадили замкнутий цикл виробництва цукру. ПАФ «Єрчики» вирощує елітне насіння, з можливістю формування достатніх партій для торгівлі в межах країни та з іноземними партнерами. СТОВ «Птахівник» здійснює повний цикл виробництва курятини, створені власні потужності для кормовиробництва.

Завдяки диверсифікації виробництва підприємствам вдається покращити управління власними оборотними коштами, забезпечити ліквідність балансу, прискорити оборотність активів та забезпечити інфляційну захищеність. Характерним для досліджуваних товаровиробників є створення системи фінансового контролінгу та моніторингу фінансових показників кожного з виробничих підрозділів для його стабільного функціонування.

З метою вивчення основних складових фінансової безпеки нами було проведено анкетування керівників сільськогосподарських підприємств. Досліджувалися інвестиційна привабливість підприємства, його спроможність отримати кредит та дотримуватися податкового законодавства. Результати проведених досліджень представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

№	Покарання за порушення податкового законодавства			Спроможність отримати кредит			Інвестиційна привабливість			Оцінка складової економічної безпеки	
	суттєві	незначні	відсутні	низька	середня	висока	низька	середня	висока	абсолютна, бали	відносна %
1		+				+			+	5	83
2	+					+			+	4	67
3			+	+				+		3	50
4		+				+			+	5	83
5	+				+			+		2	33
6	+					+			+	4	67
7			+			+			+	6	100
8			+			+			+	6	100
9	+					+		+		3	50
10	+					+		+		3	50

Джерело : власні дослідження

За даними проведених досліджень видно, що рівень фінансової безпеки досить суттєво відрізняється у різних суб'єктів господарювання. Переважна більшість підприємств (80%) має високу можливість отримати кредит, як правило, під заставу майна. На думку опитаних товаровиробників, 60 % досліджених суб'єктів господарювання мають високий, а 40% – середній рівень інвестиційної привабливості. При цьому лише 30 % агроформувань не сплачували у досліджуваній період фінансових санкцій за порушення податкового законодавства, а для 50% підприємств такі санкції були значними за обсягами. В результаті, лише два з десяти досліджених підприємств отримали найвищий показник за рівнем їх фінансової безпеки, а для 40% агроформувань рівень такої безпеки склав 50% і нижче.

Близько 26% досліджуваних підприємств зміцнюють свою фінансову безпеку за рахунок інвестиційних коштів. Найбільш поширеною для сільськогосподарських підприємств формою залучення інвестицій є створення спільних підприємств та стратегічних альянсів, шляхом грошових внесків до статутного фонду господарства. Інвесторами виступають фінансово міцні вітчизняні та іноземні підприємства, які спільно із сільськогосподарськими товаровиробниками вкладають кошти у виробництво. При цьому досягається краще використання землі й виробничих потужностей, зберігаються робочі місця, працівники стабільно отримують заробітну плату. Дана тенденція є позитивною, проте необхідно збільшити надходження інвестиційних коштів у сільськогосподарське виробництво регіону.

Слід відмітити, що частина коштів, для фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств, надходить з державного бюджету. Як видно з даних табл. 2, в основному, кошти спрямовуються на часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва і реконструкції тваринницьких ферм, здешевлення кредитів та на розвиток садівництва. Проте, необхідно відмітити, що практично відсутні цільові програми по фінансуванню модернізації виробництва та стимулювання використання сучасних технологій у господарській діяльності.

Обсяг виділених коштів на розвиток сільського господарства незначний, у порівнянні з країнами Європи. Основні інвестиції в сільське господарство розвинутих країн світу спрямовані на інтенсифікацію виробництва, запровадження передових досягнень науки, розвиток органічного землеробства та застосування енергозберігаючих технологій. Кошти виділяються на цільові проекти, що забезпечують конкурентоспроможність вітчизняного виробництва та створюють експортний потенціал країн. Бюджетні програми орієнтовані на довгострокову підтримку сільського господарства. Для ефективного забезпечення фінансової безпеки вітчизняних підприємств необхідний системний підхід, який передбачає формування механізму управління фінансовою безпекою як за рахунок внутрішніх так і зовнішніх важелів.

Фінансова безпека є універсальною категорією, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують конкурентоспроможність і фінансову стабільність сільськогосподарських підприємств, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Таблиця 2

Розподіл видатків з державного бюджету України на фінансування сільського господарства, млн. грн.

Назва програми	Рік			2011 р. до 2009 р. (+,-)
	2009	2010	2011	
Часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм та комплексів і підприємств з виробництва кормів	-	-	500,0	500,0
Оздоровлення та відпочинок дітей працівників агропромислового комплексу	6,0	10,0	9,0	3,0
Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів агропромислового комплексу	8,8	10,7	10,5	1,7
Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу	30,0	80,0	75,2	45,2
Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	-	-	5,0	5,0
Фінансування заходів по захисту, відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів	-	-	5,0	5,0
Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва	500,0	-	100,0	-400,0
Селекція в рослинництві	30,0	40,0	30,0	0,0
Здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів	300,0	600,0	531,4	231,4
Заходи з охорони і захисту раціонального використання лісів, наданих в постійне використання агропромисловим підприємствам	17,0	20,0	17,8	0,8
Державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби	1,1	2,0	2,0	1,0
Організація і регулювання діяльності установ в системі АПК	412,8	471,5	11,7	-401,1
Закладання і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками	453,6	476,0	556,8	103,2
Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва	-	-	10,0	10,0
Державна підтримка розвитку хмелярства	50,4	84,0	98,3	47,9
Разом	1809,6	1794,2	1962,6	153,0

Джерело : розраховано за даними Головного управління статистики у Житомирській області

Сучасні умови господарювання вимагають від суб'єктів підприємницької діяльності виконання досить складних завдань захисту економічних інтересів підприємства та забезпечення його стабільного розвитку. Недосконалість та невміле використання методів управління процесами фінансової безпеки підприємства нерідко призводить до того, що найкращі наміри керівництва в підприємницькій діяльності перетворюються на протилежність і замість здобутків провокують шкоду для власного виробництва. У зв'язку з цим першочергового значення набуває забезпечення на сільськогосподарських підприємствах комплексної системи фінансової безпеки, яка стала б передумовою ефективного функціонування підприємства в поточному та майбутньому періодах.

Висновки з проведеного дослідження. Забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських товаровиробників здійснюється, в основному, за власні кошти, інвестиції та державні дотації. В сучасних умовах суб'єктам господарювання необхідно розраховувати в першу чергу на внутрішні фінансові ресурси, інші відіграють регулюючу і допоміжну роль в забезпеченні фінансової безпеки товаровиробників. Дослідивши механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства та особливості його функціонування на сільськогосподарських підприємствах, можемо виділити основні напрями його вдосконалення: покращення управління власними оборотними коштами, оптимізація їх обсягів, забезпечення ліквідності балансу, прискорення оборотності активів та диверсифікація виробництва.

Важливим є розробка ефективної політики управління грошовими потоками, яка певною мірою залежить від організації оперативного фінансового планування. Ефективним наразі є створення системи фінансового контролінгу на підприємстві, що включає: визначення об'єкта контролінгу та сфери його застосування; розробку системи кількісних стандартів контролю; побудову системи моніторингу фінансових показників; формування системи алгоритмів дій щодо усунення відхилень.

Бібліографічний список

1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 54-59.

2. Бугай В. З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В. З. Бугай // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34-39.
3. Гринкевич С. С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень / С. С. Гринкевич, М. А. Михалевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 1. – С. 112-115.
4. Каламбет С. В. Підходи до трактування економічної безпеки підприємства / С. В. Каламбет, В. А. Воропай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ekuzt2009.detut.edu.ua/sekcziya-3-lekonomika>.
5. Мікуліна М. О. Проблеми адаптації сільського господарства до ринкових механізмів господарювання / М. О. Мікуліна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2001. – № 2. – С. 232-236.
6. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми та державна аграрна політика у розвинутих країнах / В. Онегіна // Економіка України. – 2010. – №11. – С. 62-72.
7. Сокол О. Г. Управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічний процес / О. Г. Сокол // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 227-237.
8. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
9. Такулов З. Сутність поняття «Економічна безпека підприємства»: неінституціональний підхід / З. Такулов // Схід. – 2005. – № 6(72). – С. 35-37.
10. Шенаев А. О. Понятие финансовой устойчивости: ее показатели и условия обеспечения / А. О. Шенаев // Банковские услуги. – 2008. – № 4. – С. 2-7.

Анотація

Досліджено основні напрями забезпечення фінансової безпеки у сільськогосподарських підприємствах. Охарактеризовано загальні підходи щодо державної підтримки аграрного сектора. Розроблені пропозиції щодо залучення коштів для ефективного виробництва та забезпечення фінансової безпеки товаровиробників.

Ключові слова: фінансова безпека, сільськогосподарські підприємства, інвестиції, державні дотації, диверсифікація виробництва.

Аннотация

Исследованы основные направления обеспечения финансовой безопасности в сельскохозяйственных предприятиях. Охарактеризованы общие подходы государственной поддержки аграрного сектора. Разработаны предложения по привлечению средств для эффективного производства и обеспечения финансовой безопасности товаропроизводителей.

Ключевые слова: финансовая безопасность, сельскохозяйственные предприятия, инвестиции, государственные дотации, диверсификация производства.

Annotation

The basic directions of providing financial security in farms. The general approach for state support to the agricultural sector. The offers to raise funds for the efficient production and ensure the financial security of producers.

Key words: financial security, farms, investments, government subsidies, diversification of production.